

Oponentský posudek

Mgr. Ivana Šircová

Spontánní aktivity dětí v přírodě a předškolní výchova

V úvodu bych se chtěl zmínit, že slova a termíny obsažené v názvu – spontaneita-aktivity v přírodě-předškolní dítě jsou v pedagogické praxi i teorii velmi aktuální. Platí to pro mnoho vyspělých zemí, včetně České republiky. Předškolní výchova je v naší společnosti stále nedoceněna, kontaktů s přírodou ubývá a přemíra informací i regulací vytlačuje ze života dětí spontánnost jednání.

K formální stránce

Mgr. Ivana Šircová předložila k obhajobě dostatečně rozsáhlou disertační práci, která obsahuje 228 str. textu, 118 citovaných literárních zdrojů, 34 citací internetových adres a 12 příloh. Po formální stránce je text zpracován velmi pečlivě. Nalézám jen několik nepřesností :

na str. 50 má být zřejmě spojení „ na děti“; str. 82 správně Waldkindergarten; str. 85 správně je „ friluftsliv“ ; str.164 ...v terénu, ve volné přírodě..; str. 196 ..může učitelka ..

V několika případech chci upozornit na nepřesnost citací:

z textu není zřejmé z jakého zdroje pochází citace Grahn et al. 1997 (str.16); Kahn a Kellert 2002 (str.17); Bell,Dymont 2006; Faber,Kuo,Sullivan 2001 (str. 18) ; Cornell (str.20). Na str. 29 je zmíněna kniha „Meze růstu“ bez uvedení autorů. Na str. 46 není jasná cit. Envi. Kde je možné nalézt autorku Prokešovou (str.46); citaci na str. 93 – no; Štětovskou na str.113, Psy.sl. na str. 116. Nezvyklá je citace Šircová ,2008 Raabe na str. 197 a 2007. Upřesnit je třeba v seznamu citace : Loveclock, Lysklett, Neuman 1999, 2000.

Jaký byl důvod citovat celá čísla časopisu Gymnasion (str.252) ?

V jedné části mění autorka styl vyprávění z první osoby množného čísla do první osoby čísla jednotného str. 164. *Je to záměrné?* V textu se také vytratilo uvádění čísla grafů 1—5, bylo by to přehlednější.

K teoretické části

Teoretická stať nabízela analýzu mnoha nejrůznějších autorů a koncepcí. Mě např. chybí rozsáhlejší zmínka o J.J. Rousseau či J. Piaget. Přesto si myslím, že autorka zvolila z velkého množství informací rozbor zajímavých zdrojů, které promlouvají k tématice práce a vhodně rámuji téma práce.

V kap. 1.5 se zmiňuje o hnutí „Children and Nature“. *Rád bych věděl, jak toto hnutí vzniklo a jak dlouho již funguje? Jaké by byly možnosti připojení se k tomuto hnutí i ze strany ČR?*

Měl bych dále otázku: *Proč cituje rozsáhlou práci autorů Kaplan R. a S. na str. 20 tak stručně. Mám za to, že by zde mohla najít velkou podporu pro zaměření své práce.*

Dále bych připomenul, že kapitola s názvem transcendentalismus mohla být doplněna ještě názory R.W. Emersona, který byl v tomto směru vůdčím americkým duchem a podstatně ovlivnil i H.D. Thoreau.

Zajímavá by byla diskuse k tvrzení na str. 41 .. Dítě se pouští vždy jen do toho na co má schopnosti.. Myslím si, že to není obecné pravidlo. Vzhledem k tomu, že se toto tvrzení ještě v práci opakuje, *kladu autorce otázku, zda je to i v souladu s jejím pozorováním?* Další otázku ve mně vyvolává citace Krajhanzla na str. 45. *Jak je to vlastně s mýtem o divoších žijících v moudrém souladu s přírodou? Nezaložil na tomto mýtu E.T. Seton Woodcraft Indians ?*

Spontaneita je v práci důležité téma. Možná měla být tomuto problému věnována celá kapitola. Myšlenky Fromma vedou ke smyslu hry a naznačují i to, co později bylo nazýváno „flow „ (Csikszentmihalyi).

Kvituji s povděkem kapitoly věnované výchově dobrodružstvím a výchově v přírodě. Těmto tématům se věnuje rozsáhlá pozornost ve Velké Británii, Německu, USA a v Austrálii. Snad jen k doplnění připomínám, že zvláště v Británii a Švédsku spojují „Outdoor Education s Environmental Education“ do termínu „Outdoor Environmental Education“ s důrazem na udržitelný rozvoj. Pro předškolní výchovu zde je možné nalézt četné inspirace.

Rozbor vzdělávacích programů pro předškolní výchovu je podnětný pro pozdější možné aplikace výsledků práce. Obsahová analýza skandinávských modelů předškolního vzdělávání by mohla být samostatnou prací. Autorka se mohla dotknout jen určité části problematiky, nejzávažnější by zřejmě byla analýza praktické realizace vzdělávání ve školách (Norsko, Švédsko, Dánsko).

Na str. 108 mě zaujalo tvrzení, že výstupem OSV jsou .. dovednosti, čili klíčové kompetence. *Je to skutečně tak? Neměly by klíčovou kompetenci tvořit shluky dovedností ?*

V kapitole „Klíčové pojmy“ poněkud vyčnívají podkapitoly 2.6.5. a 2.6.6., které mohly být zpracovány samostatně.

Výzkumná část

Na výzkumné otázky, které mohly být zvýrazněny graficky, zcela nenavazují otázky pro učitelky mateřských škol. *Zřejmě by měla být změněna spojující věta (str. 127 , konec stránky).*

Metodologie je začleněna do velmi širokého konceptu poznávání a bytí. *Triangulace metod je prospěšná, v textu není však dostatečně zvýrazněná.*

Zdá se mi, že pro čtenáře by bylo přehlednější, kdyby byly kapitoly 3.3. a 3.4. propojeny. Pak by mohl být odstavec využití výsledků výzkumů uveden až v závěru celé velké kapitoly.

Inventář projevů fenoménu spontánních aktivit je výsledkem náročné práce a je klíčovou součástí výsledků. *Zajímalo by mě, zda autorka sledovala také četnosti typických situací? Do jaké míry postihla typické situace u všech dětí, které byly při pozorování na zahradě? Co by v příštím podobném výzkumu udělala jinak a proč?*

Na str. 155 by u typických případů mělo být zřejmě uvedeno, že jde o hlediska spojená s přínosem pro osobnostní a sociální rozvoj dětí.

Pokud bedlivě pročítáme popis situací a jejich přiřazování musíme dát za pravdu autorce, že každá z činností má několik vrstev, podle kterých bychom mohli činnosti dále třídit a zařazovat. To je podnět pro další zkoumání, které otevřela pionýrská práce autorky.

Orientaci čtenáře ve výsledcích by prospělo, kdyby byla dotazníkovému výzkumu učitelek věnována samostatná kapitola a více zvýrazněny otázky na které má tento průzkum odpovídat, bez ohledu na to, že je to pilotní sonda. *Více (možná i graficky) měla být naznačena návaznost na výzkumné otázky ze str. 126.*

To platí i o rozhovoru s ředitelkou mateřské školy. *Ten se mě zdá až příliš stručný.*

Výsledky a interpretace jsou popsány na velkém prostoru. *Nezvykle je také umístěna diskuse, až po odpovědích na výzkumné otázky.* To vše ztěžuje udržení pozornosti čtenáře, který se snaží stále hledat odpovědi na výzkumné otázky i na navazující dílčí otázky (na str. 126-127).

Souhrn závěrů

K aktuálnosti zvoleného tématu

Ve vyspělých zemích všech kontinentů se volá po vyšší pozornosti předškolní výchově. V předních řadách praxe i teorie stojí skandinávské země. Vzhledem k naší poloze uprostřed Evropy i k naší populační situaci je zřejmě, že bychom se měli co nejvíce snažit o zkvalitnění výchovy a vzdělávání mladé generace. Mnoho zkušených odborníků upozorňuje na důležitost těch posledních roků před vstupem do školy. Důležitost kontaktů dětí s přírodou znovu potvrzuje vlna zájmu o tzv. lesní školky přicházející ze Skandinávie, Německa i USA. Tedy ještě jednou je třeba zdůraznit, že téma je aktuální, perspektivní a potřebné.

Splnění cílů disertace

Disertace chtěla zkoumat v několika rovinách fenomén spontánní aktivity dětí při činnostech v přírodě. Zároveň si kladla za úkol seznámit odbornou veřejnost s možnými přínosy spontánních aktivit v přírodě pro osobnostní a sociální rozvoj. Tyto cíle disertace splnila.

K metodám

Autorka vstoupila do odborné problematiky, která v ČR nebyla řešena a obdobné zkoumání není běžné ani v zahraničí. V teoretické části předložila zajímavou analýzu souvislostí sledované problematiky s řadou společensko-vědních disciplín.

Zvolená metoda zúčastněného pozorování je velmi náročná především na zpracování a hodnocení výsledků. Výběr situací i jejich kvalitní interpretaci dovolily autorčiny bohaté praktické zkušenosti a odborná erudice. *Hlubší hledání souvislostí by však vyžadovalo dlouhodobější sledování a využití dalších možností kombinace metod.*

Výsledky a nové poznatky

Cenný je první pokus autorky o výzkumné sledování poměrně závažné problematiky. Analýza situací prospěje dalším výzkumníkům a zamyšlení praktiků. Přínosná je analýza postupů učitelek, jejich přístup ke sledování spontánní činnosti. Dovídáme se také o překážkách, které brání širší aplikaci volné činnosti dětí mimo prostory školy. Kreativně je provedena interpretace poznatků z hlediska

vzdělávacích programů pro předškolní výchovu. Nově jsou formulovány přínosy pro osobnostní a sociální rozvoj dětí v předškolním věku.

Význam pro společenskou praxi i další zkoumání

Znovu se ukázala potřeba zkvalitnit přípravu učitelů a vychovatelů v předškolních zařízeních. Potřebují získat vlastní zkušenosti a zvládnout potřebné dovednosti. Důraz musí být kladen na samostatnost při řešení různorodých situací, které sebou přináší spontánní i řízený program dětí předškolního věku při pobytu a pohybu v přírodě. Samostatnou dovedností je umění reflexe výsledků různých pohybových činností a situací.

Ukazuje se znovu potřeba hledání odpovídajících výzkumných metod pro sledování dětí v předškolním věku.

Na výše uvedené připomínky i dotazy (*zvýrazněny kurzívou*) by měla autorka zodpovědět v průběhu oponentury.

Doporučuji disertaci k obhajobě a po úspěšné obhajobě doporučuji udělit Mgr. Ivaně Šircové vědeckou hodnost PhD.

Praha 4. 2. 2012 doc. PhDr. Jan Neuman, Csc.